FARMACIJOS SPECIALISTŲ PATIRTIS, GAVUS NETINKAMAI IŠRAŠYTĄ GYDYTOJO RECEPTĄ

Aurimas Galkontas, Gabrielė Semenenkaitė, Kristina Perminaitė

Kauno kolegijos Medicinos fakultetas

Raktažodžiai: receptas, gydytojas, farmacijos specialistas.

Santrauka

Farmacijos specialistai yra paskutinioji grandis, kurioje patikrinamas gydytojo išrašytas receptas ir parduodamas ar išduodamas vaistinis preparatas. Farmacijos specialistas, kilus neaiškumų dėl išrašyto vaisto recepto, turi konsultuotis su gydytoju. Tarpprofesinis bendradarbiavimas šiuolaikinėje medicinoje apibūdinamas kaip procesas, kurio metu skirtingų profesijų atstovų grupės dirba kartu tam, kad būtų pasiekti geresni sveikatos priežiūros rezultatai. Farmacijos specialistų nuomone, geresnis bendradarbiavimas su gydytojais gali pelnyti didesnę pacientų pasitikėjimą sveikatos priežiūros sistema. Dėl laiko trūkumo ir gydytojo nepasitikėjimo farmacijos specialisto kompetencija bendradarbiavimas vyksta neefektyviai [4].

Tyrimo tikslas – palyginti X miesto ir Y rajono farmacijos specialistų patirtį, gavus netaisyklingai išrašytą gydytojo receptą.

Tyrimo rezultatai parodė, kad klaidų gydytojų receptuose pasitaiko retai. Lyginant popierinius ir e. receptus, e. receptuose klaidų aptinkama rečiau. Analizuojant gautus rezultatus, atsakymai nežymiai skyrėsi ir paaiškėjo, jog klaidų pasitaiko retai arba vidutiniškai, tačiau rajone jų aptinkama šiek tiek daugiau, negu mieste. Dažniausiai pasitaikančios receptų klaidos – neįrašytas paciento vardas, pavardė ir gimimo data (arba, jų vietoje, ambulatorinės kortelės numeris), klaidingai parašytas vaistinio preparato pavadinimas. Aptikę klaidingai išrašytą receptą, farmacijos specialistai dažniausiai susisiečia su jį išrašiusiu gydytoju. Lyginant miesto ir rajono duomenis, rajone dažniau bendradarbiaujama su gydytojais dėl receptų klaidų, o mieste įžvelgiama daugiau bendradarbiavimo su gydytojais kliūčių. Beveik pusė apklaustųjų mano, jog reikalingi reagavimo į receptų klaidas mokymai.

Išvadas

Netinkamai išrašytų gydytojų receptų aptikimas yra dažnas reiškinys sveikatos priežiūroje. Receptų klaidos kelia riziką pacientų sveikatai, todėl labai svarbu spręsti šią problemą. Farmacijos specialistai yra paskutinioji grandis, kurioje patikrinamas gydytojo receptas ir parduodamas ar išduodamas vaistinis preparatas. Farmacijos specialistas, kilus neaiškumų dėl išrašyto vaisto recepto, turi konsultuotis su gydytoju. R. Shrestha ir S. Prajapati (2019) tyrime nustatyta, kad klaidų receptuose aptinkama dažnai. Dažniausiai pasitaikančios – nebuvo gydytojo spaudo (87,5%) ar parašo (19,2%) [1]. G. Velo ir P. Minuz (2009) teigimu, receptų klaidų prevencijai pasitarnautų informacijos apie klaidingus receptus gavimas ir priėmimas. Receptus rašantys gydytojai turėtų būti informuoti apie jų aplinkoje padarytas klaidas [2].

Farmacijos specialistų funkcijos aprėpia vaistų išdavimą, farmacinių paslaugų teikimą, remiantis geros vaistinių praktikos (GVP) nuostatomis, fiziologinių ir biocheminių parametrų matavimo paslaugas, pacientų gydymo plano stebėjimą, įsitraukimą į prevencinių programų vykdymą, sveikos gyvensenos patarimų teikimą bei ektemporalinių vaistinių preparatų gamybą [3].

Tarpprofesinis bendradarbiavimas šiuolaikinėje medicinoje apibūdinamas kaip procesas, kurio metu skirtingų profesijų atstovų grupės bendradarbiaudamos siekia geresnių sveikatos priežiūros rezultatų. Remiantis R. Mačernytės (2014) farmacijos specialistų nuomonės tyrimu, bendradarbiavimo didinimas gali padidinti pacientų pasitikėjimą sveikatos priežiūros sistema, tačiau dėl laiko trūkumo ir gydytojų nepasitikėjimo farmacijos specialisto kompetencija, bendradarbiavimas nevyksta efektyviai [4].

Tyrimo tikslas – palyginti X miesto ir Y rajono farmacijos specialistų patirtį, gavus netaisyklingai išrašytą gydytojo receptą.

Tyrimo medžiaga ir metodai

Tyrimo duomenų rinkimo metodas – anketinė anoniminė apklausa raštu. Mokslinės literatūros ir teisės aktų,

reglamentuojančių farmacijos veiklą Lietuvoje, analizė. Naudotas klausimynas, sudarytas iš 21 uždarojo tipo ir 2 atvirų klausimų, suskirstytų į 3 dalis: pirmojoje – farmacijos specialistų patirtis, gavus netaisyklingai išrašytą gydytojo receptą, antrojoje – farmacijos specialisto ir gydytojo bendradarbiavimo svarba, trečiojoje dalyje – sociodemografiniai klausimai. Tyrimo metu surinktų duomenų analizė atlikta Microsoft Office programinio paketo 2013 metų versijos Word ir Excel programomis, matematiniu duomenų analizės apdorojimo metodu.

Tyrimo organizavimas, eiga ir imties sudarymo principai. Tyrimas vyko 2021 metų vasario-kovo mėnesiais. Tyrimo priemonė – duomenų rinkimo ir analizės metodai. Prieš pradedant tyrimą, buvo svarbu nusistatyti imties tūrį. Šiuo atveju tyrime dalyvavo X miesto ir Y rajono farmacijos specialistai. Imties tūris priklauso nuo generalinės aibės visumos – nuo populiacijos ir paklaidos dydžių. Šiame tyrime norėdami gauti tikslūs statistinius duomenis, tyrimo imtį skaičiavome naudodamiesi „Raosoft sample size calculator“ skaičiuokle. Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos duomenimis, Lietuvoje 2020 m. gruodžio 31 dieną X mieste dirbo 1047, o Y rajone – 49 farmacijos specialistai. Naudojantis imties skaičiuokle, apskaičiuota (paklaida 7%), jog norint gauti tyrimo duomenis,

kurie atspindėtų generalinę aibę, reikia apklausti 132 farmacijos specialistus iš X miesto ir 40 iš Y rajono. Tyrimo imtis buvo skaičiuojama su 7 (ne su 5) procentų paklaida, kadangi dėl COVID-19 pandemijos ir ribojimų visuomenės vaistinėse, nebuvo galimybės aplankyti visų X mieste esančių vaistinių ir pakviesti dalyvauti tyrime jose dirbančių farmacijos specialistų. Farmacijos specialistams buvo pateikta anoniminė anketa raštu. Gauti 138 atsakymai X mieste ir 40 atsakymų Y rajone. Iš viso buvo gautos 178 anketos, todėl galima teigti, jog gauti rezultatai atspindi tiriamąją populiaciją.

Tyrimo dalyviai. Iš viso tyrime dalyvavo 178 respondentai. Anonimine anketa buvo apklausti 166 farmacijos specialistai, dirbantys X mieste ir 42 farmacijos specialistai, dirbantys Y rajone. Iš 166 anketų X mieste tinkamai užpildytos buvo 138, iš 42 anketų Y rajone tinkamai užpildytos 40. Tolimesnė analizė atlikta su tinkamai užpildytais 178 anketomis.

Tyrimo rezultatai

Didžiąją dalį respondentų sudarė moterys (miesto 95,7%, rajono 90%). Respondentai pagal amžių mieste ir rajone išsiskyrė. Mieste daugiau respondentų buvo 31-40 metų (29,7%), rajone – 51 metų ir daugiau (31%), t.y. rajone daugiau vyresnio amžiaus farmacijos specialistų.

Pagrindinis klausimas – ar farmacijos specialistai yra aptikę receptų išrašymo klaidų? Remiantis tyrimo duomenimis, visi farmacijos specialistai yra aptikę recepto išrašymo klaidų (mieste 100%, rajone 100%). Atsakymai parodė, kad recepto išrašymo klaidų vis dar pasitaiko, todėl gerinant pacientų sveikatą, reikia tobulinti sistemą, imtis veiksmų šalinti receptų išrašymo klaidas.

Respondentams buvo pateikti įvairių receptų aprašymai. Naudojantis 5 balų Likerto skale (1 – „Niekada“, 5 – „Labai dažnai“), buvo prašoma įvertinti, kaip dažnai jų darbinėje veikloje pasitaiko recepto išrašymo klaidų, pagal kiekvieną recepto aprašymą. 1 pav. pateikiami įvertinimų vidurkiai pagal receptų aprašymus ir X miestą bei Y rajoną. Analizuojant duomenis galime teigti, jog dažniausiai klaidų pasitaiko popieriniuose receptuose, išrašant receptinį vaistinį preparatą. Lyginant šiuos vidurkius mieste ir rajone, vidurkiai skiriasi labai nežymiai. Rečiausiai pasitaikančios klaidos elektroniniuose receptuose aptinkamos išrašant narkotinį vaistinį preparatą. Tokius rezultatus galime grįsti tuo, jog ne visos vi-

1 pav. Elektroniniuose ir popieriniuose receptuose aptinkamų išrašymo klaidų dažnis (n=138, n=40)

Pateiktas Likerto skalės vidurkis. Kuo vidurkis didesnis, respondentai labiau sutinka su pateiktu teiginiu.

2 pav. Klaidų skaičius receptuose (n=138, n=40)

suomenės vaistinės turi teisę parduoti narkotinius vaistinius preparatus, todėl kai kurie farmacijos specialistai su tokiais specifiniais receptais susiduria ganėtinai retai. Lyginant šį vidurkį X mieste ir Y rajone, skirtumas nepastebimas, kadangi vidurkis labai panašus (mieste 1,4, rajone 1,3).

Farmacijos specialistų buvo klausama, kiek vidutiniškai klaidų pasitaiko receptuose. Didžioji dalis X miesto respondentų atsakė, kad pasitaiko 1 klaida (89%), mažesnė dalis atsakė, jog pasitaiko 2 (2%) arba 3 ir daugiau klaidų (1%). Y rajono respondentai atsakė, jog pasitaiko 1 (65%) arba 2 klaidos (35%). Palyginę gautus rezultatus galime teigti, jog dažniau pasitaiko 1 klaida, tačiau Y rajone neretai pasitaiko ir po 2 klaidas (2 pav.).

Išsiaiškinus, kokiuose receptuose dažnesnės jų išrašymo klaidos, buvo siekiama sužinoti, kokios daromos klaidos ir kaip dažnai. Respondentams, remiantis mokslinė literatūra, buvo pateiktos klaidos, kurių gali pasitaikyti gydytojų išrašytuose receptuose. Prašyta įvertinti, kaip dažnai šios klaidos pasitaiko jų darbinėje veikloje. 3 pav. pateikti įvertinimų vidurkiai X mieste ir Y rajone. Dažniausiai pasitaikančios klaidos: neįrašytas paciento vardas, pavardė ir gimimo data (arba, vietoje jų, ambulatorinės kortelės numeris), vidurkių skirtumas tarp miesto ir rajono nedidelis, tačiau mieste klaidų aptinkama šiek tiek dažniau (mieste 2,7, rajone 2,4). Dažnesnės vaistinio preparato pavadinimo klaidos, vidurkis tarp miesto ir rajono šiek tiek skyrėsi, rajone tokių klaidų aptinkama dažniau (mieste 2,5, rajone 2,9). Rečiausiai pasitaikančios klaidos – nėra gydytojo spaudo ir parašo (mieste 1,8, rajone 2,2), nėra ASPĮ spaudo (mieste 1,9, rajone 2,0), vidurkių skirtumas tarp miesto ir rajono nežymiai skiriasi.

Neseniai baigę studijas ir pradedantys dirbti farmacijos specialistai vaistinėje nėra mokomi, kaip reaguoti į recepto klaidas. Įgūdžius jie ugdo iš savo patirties ar stebėdami kolegas, kurių kiekvienas reaguoja skirtingai, taip, kaip patys išmoko, kaupdami darbo patirtį. Atliekant tyrimą, klausta, ar farmacijos specialistams reikalingi mokymai, kurie padėtų reaguoti į recepto klaidas. Respondentų nuomonės išsiskyrė. 37% X miesto farmacijos specialistų atsakė, jog mokymai jiems reikalingi, taip pat 37% farmacijos specialistų iš X miesto atsakė, kad mokymai jiems nereikalingi. Daugiau nei pusė Y rajono respondentų

3 pav. Dažniausiai pasitaikančios receptų klaidos (n=138, n=40)

Pateiktas Likerto skalės vidurkis. Kuo vidurkis didesnis, respondentai labiau sutinka su pateiktu teiginiu.

4 pav. Farmacijos specialistų nuomonė, ar reikalingi mokymai, kurie padėtų reaguoti į receptų klaidas (n=138, n=40)

5 pav. Farmacijos specialistų emocinė būsena, gavus neteisingai išrašytą gydytojo receptą (n=138, n=40)

6 pav. Farmacijos specialistų veiksmai, gavus netaisyklingai išrašytą gydytojo receptą (n=138, n=40)

7 pav. Farmacijos specialistų nuomonė apie farmacijos specialistų ir gydytojų bendradarbiavimą (n=138, n=40)

8 pav. Dažniausiai pasitaikančios farmacijos specialistų ir gydytojų bendradarbiavimo kliūtys (n=138, n=40)

(52%) teigė, jog jiems mokymai reikalingi, o 24% Y rajono respondentų mokymai nereikalingi. 26% X miesto ir 24% Y rajono farmacijos specialistų susilaikė ir atsakė, jog neturi nuomonės. Y rajone kiek daugiau nei pusė respondentų (52%) atsakė, jog mokymai reikalingi, mažesnė dalis atsakė, jog nereikalingi (24%), kiti (24%) susilaikė ir atsakė, jog neturi nuomonės (4 pav.).

Respondentai, atsakydami į klausimą, kokia jų emocinė būsena, gavus neteisingai išrašytą gydytojo receptą, galėjo rinktis kelis atsakymo variantus. Gauti rezultatai parodyti 5 paveiksle. Dažniausiai farmacijos specialistai išlieka ramūs (mieste 46%, rajone 48%). Nemaža dalis jaučia susierzinimą (mieste 38%, rajone 46%) bei įtampą (mieste 28%, rajone 23%). Tokia emocinė būsena dažniausia, kai vaistinėje didelis darbo krūvis. Lyginant X miesto ir Y rajono respondentų atsakymus, jų nuomonės šiek tiek išsiskyrė atsakant, ar jaučia stresą (mieste 9%, rajone 18%) ir nerimą (mieste 7%, rajone 18%). Rajone farmacijos specialistai patiria daugiau streso ir nerimo. Nedaug respondentų jaučia pasitikėjimą savimi, priimdami sprendimus (mieste 9%, rajone 10%).

Siekta išsiaiškinti, kokie įprastiniai farmacijos specialistų veiksmai, gavus netaisyklingai išrašytą gydytojo receptą. Respondentai galėjo pasirinkti po kelis atsakymo variantus. Didžioji dalis respondentų atsakė, jog susisiekiama su gydytoju, išrašiusiu receptą. Lyginant X miesto ir Y rajono respondentų atsakymus, rajone daugiau farmacijos specialistų susisiekiama su receptą išrašiusiu gydytoju (mieste 77%, rajone 93%). Į atsakymo variantą, jog siunčia pacientą pas gydytoją, kuris išrašė receptą, miesto ir rajono respondentų atsakymai išsiskyrė (mieste 57%, rajone 17%). Mieste daugiau nei pusė farmacijos specialistų siunčia pacientą pas gydytoją, kuris išrašė receptą. Taip gali būti dėl didesnio darbo krūvio miesto vaistinėse nei rajono ir dėl to, jog neretai būna sunku susisiekti su gydytoju. Mažiausia dalis respondentų atsakė, jog remiamasi vaistinėje jau surinktais receptais (mieste 5%, rajone 5%). Respondentai, pasirinkę variantą „kita“, galėjo įrašyti savo veiksmus, gavus netaisyklingai išrašytą receptą. Pasitaikė respondentų, nurodžiusių, kad tokiu atveju situaciją aptaria su pacientu (mieste 1%), arba atsako vaistinės pacientui, kad neturi reikiamo vaisto ir išsiunčia į kitą vaistinę (rajone 1%). Taip elgiasi

farmacijos specialistai, vengdami išduoti netinkamą vaistinį preparatą dėl klaidingai išrašyto recepto ir dėl laiko stokos ar nemaloningos ankstesnės patirties nenorintys bendradarbiauti su gydytoju.

Anketoje buvo pateikti keli klausimai apie farmacijos specialisto ir gydytojo bendradarbiavimo svarbą. Respondentams buvo galima rinktis kelis atsakymo variantus (7 pav.). Atsakymai pasiskirstė įvairiai, dauguma sutiko, jog bendradarbiavimas tarp farmacijos specialistų ir gydytojų padeda siekti paciento sveikatos gerinimo (mieste 57%, rajone 43%). Daugiau nei pusė respondentų sutiko, jog bendradarbiaujant tarpusavyje sprendžiamos su paciento vartojamais vaistais susijusios problemos. Mieste šį variantą rinkosi šiek tiek mažiau respondentų (53%), nei rajone (63%). Didžioji dalis respondentų sutiko su teiginiu, jog bendradarbiaujant su gydytoju išvengiama klaidų bei neaiškumų receptuose (mieste 50%, rajone 80%). Pektadalis apklaustųjų teigė, jog gydytojai ir farmacijos specialistai turėtų tartis dėl gydymo ir priežiūros plano (mieste 21%, rajone 20%). Keletas X miesto (4%) respondentų sutiko su teiginiu, jog farmacijos specialisto ir gydytojo bendradarbiavimas nėra būtinas.

Toliau siekta išsiaiškinti farmacijos specialistų nuomonę apie dažniausiai pasitaikančias farmacijos specialistų ir gydytojų bendradarbiavimo kliūtis. Respondentams buvo galima pasirinkti daugiau nei vieną atsakymo variantą (8 pav.). Nuomonės pasiskirstė įvairiai, didesnė dalis respondentų pažymėjo, jog bendradarbiauti trukdo laiko stoka (mieste 66%, rajone 43%).

Dažnas atvejis, kai pamainoje trūkstant farmacijos specialistų, bendradarbiauti su gydytojais trukdo didelis darbo krūvis, tenkantis vienam farmacijos specialistui. Miesto ir rajono respondentai panašiai sutiko, jog bendradarbiavimui trukdo pamainoje dirbančių farmacijos specialistų trūkumas (mieste 41%, rajone 38%). Rajono farmacijos specialistai nemato daug kliūčių bendradarbiauti su gydytojais (mieste 9%, rajone 33%). Keletui respondentų bendradarbiauti trukdo papildomo užmokesčio nebuvimas (mieste – 4%, rajone – 5%).

Apibendrinant galima teigti, jog klaidų gydytojų išrašytuose receptuose pasitaiko retai. Lyginant popierinius ir e. receptus, klaidos rečiau aptinkamos e. receptuose. Analizuojant gautus rezultatus, atsakymai nežymiai skyrėsi ir paaiškėjo, jog klaidų aptinkama retai arba vidutiniškai, tačiau rajone jų pasitaiko šiek tiek daugiau, negu mieste. Dažniausios receptų klaidos – nėra paciento vardo, pavardės ir gimimo datos (arba, vietoje jų, ambulatorinės kortelės numerio), klaidingai parašytas vaistinio preparato pavadinimas. Aptikę klaidingai išrašytą gydytojo receptą, farmacijos specialistai dažniausiai susisiekiama su jį išrašiusiu gydytoju. Lyginant miesto ir rajono duomenis, rajone dažniau bendradarbiau-

jama su gydytojais dėl receptų klaidų, o mieste įžvelgiama daugiau bendradarbiavimo su gydytojais kliūčių. Beveik pusė apklaustųjų mano, jog būtų reikalingi mokymai, kaip reaguoti į recepto klaidas.

Išvados

1. Tyrimo metu paaiškėjo dažniausiai pasitaikančios klaidos gydytojų išrašytuose receptuose. X mieste – neįrašytas paciento vardas, pavardė ir gimimo data (arba, vietoje jų, ambulatorinės kortelės numeris), klaidingai parašytas vaistinio preparato pavadinimas; Y rajone – klaidingas vaistinio preparato pavadinimas ar vartojimo būdas. Vertinat gautus bendrus miesto ir rajono įvertinimo vidurkius, galime teigti, kad klaidų dažnumas mieste ir rajone panašus. Dažniausiai recepte aptinkama viena klaida.

2. Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, jog daugiau nei pusė X miesto farmacijos specialistų, aptikę recepto išrašymo klaidą, susisiekiama su jį išrašiusiu gydytoju, konsultuojasi su kolegomis arba siunčia pacientą pas gydytoją, kuris išrašė receptą. Didžioji dalis Y rajono farmacijos specialistų, aptikę recepto klaidą, susisiekiama su jį išrašiusiu gydytoju arba konsultuojasi su kolegomis. Daugiau nei pusė X miesto farmacijos specialistų siunčia pacientą pas receptą išrašiusį gydytoją, nes ne visada lengvai pavyksta susisiekti su gydytojais (mažiau nei pusė respondentų atsakė, jog sunku susisiekti su gydytojais). Rajone šiek tiek lengviau susisiekti su gydytojais, nei mieste. Farmacijos specialistų nuomone, bendradarbiavimui trukdo laiko stoka, neišvystyta bendradarbiavimo sistema ir tai, jog sunku susisiekti su gydytojais. Mieste įžvelgiama daugiau bendradarbiavimo kliūčių nei rajone.

Literatūra

1. Shrestha R, Prajapati S. Assessment of prescription pattern and prescription error in outpatient Department at Tertiary Care District Hospital, Central Nepal. *J Pharm Policy Pract* 2019;12(1):1-9.
<https://doi.org/10.1186/s40545-019-0177-y>
2. Velo GP, Minuz P. Medication errors: Prescribing faults and prescription errors. *Br J Clin Pharmacol* 2009;67(6):624-8.
<https://doi.org/10.1111/j.1365-2125.2009.03425.x>
3. Dėl geros vaistinių praktikos nuostatų patvirtinimo. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2007 m. birželio 15 d. įsakymas Nr. V-494 (Aktuali suvestinė redakcija 2021-03-01). Valstybės žinios, 2007-06-21, Nr. 68-2690.
4. Mačernytė R. Kauno miesto visuomenės vaistinėse, esančiose netoli gydymo įstaigų, dirbančių farmacijos specialistų požiūrio į gydytojo ir vaistininko bendradarbiavimą tyrimas: magistro baigiamasis darbas. Kaunas: Lietuvos sveikatos mokslų universitetas; 2014:26-43.

EXPERIENCES OF PHARMACISTS ON RECEIPT OF INCORRECT DOCTOR'S PRESCRIPTIONS

A. Galkontas, G. Semenenkaitė, K. Perminaitė

Keywords: prescription, physician, pharmacist.

Summary

Pharmacists are the last link in checking a doctor's prescription and selling or dispensing a medicine. The pharmacist should consult a physician in case of doubt as to the prescription. Inter-professional collaboration in modern medicine is described as a process in which groups of different professions work together to achieve better health outcomes. According to pharmacists, better collaboration with physicians can lead to greater patient confidence in the health care system. However, due to lack of time and underestimation of doctors' lack of confidence in the competence of a pharmacist, cooperation is not effective [4].

Errors in prescribed doctor's prescriptions are rare when comparing paper and e. prescription errors are less common. Analy-

zing the results obtained, the answers differed slightly and it turned out that errors were found rarely or moderately, but slightly more errors were found in the district than in the city. The most common mistakes in prescriptions are that the patient's name and date of birth (or, instead, the outpatient card number) are not written, and the name of the medicine is misspelled. When a doctor's prescription is found incorrectly, pharmacists usually contact the doctor who issued the prescription, comparing the data received by the city and district, there is more cooperation with doctors in the district due to prescription errors, and the city sees more obstacles to cooperation with doctors. Nearly half of those surveyed believe that training is needed to help them respond to prescription errors.

Correspondence to: aurimas.galkontas@go.kauko.lt

Gauta 2021-10-15